

hvor nye forskningsresultater er nået, eller hvor der har fundet en interessant debat sted. Prisrevolutionen i England er et velvalgt emne til formålet, den har været genstand for diskussion på højt plan gennem en årrække, og synspunkter og resultater er tilstrækkeligt afklarede til at tillade pædagogisk forenkling uden for grove overgreb mod stoffet. Forfatteren gør i fire kapitler rede for vidnesbyrdene om prisstigningerne, samtidens syn på prisstigningerne og for den »monetære« og den »realistiske« fortolkning i moderne forskning. Han gør loyalt rede for de argumenter, der er fremført for den øgede ædelmetalmængdes betydning for prisrevolutionen, men lægger ikke skjul på, at han selv er »realist«, idet han især fremhæver befolkningstilvæksten og den stigende efterspørgsel efter fødevarer.

Hæftet kan, ikke mindst takket være de omfattende henvisninger i noterne, varmt anbefales enhver, der ønsker at sætte sig ind i prisrevolutionens problematik.

NIELS STEENSGAARD

VOLKER PRESS: Calvinismus und Territorialstaat. Regierung und Zentralbehörde der Kurpfalz 1559–1619. Kieler historische Studien, hrsg. von HORST BRAUNERT u. a., Band 7. Stuttgart, Ernst Klett Verlag, 1970. 544 s. DM 84.–.

Det kan ofte – i betragtning af de nære forbindelser også fra et dansk synspunkt – føles som en mangel, at der ikke foreligger nogen moderne, systematisk behandling af 1500-tallets tyske territorialfyrstestemt (med undtagelse dog af F. L. Carstens værk *Princes and Parliaments in Germany*, der dog overvejende beskæftiger sig med fyrsternes forhold til landsstænderne). Enkelte fyrster og territorier har derimod nok fået monografier; det kan her være tilstrækkeligt at anføre F. L. Carstens, Walter Hubatsch's og dennes elevs grundlæggende studier over Brandenburg-Preussen og Ludvig Zimmermanns vigtige værk om landgrev Wilhelm IV.s Hessen. Volker Press' store bog om Kurpfalz følger sig i visse henseender naturligt ind i denne tradition, og den får givetvis sin særlige betydning ved kurfyrst Frederik V.s, 'vinterkongens' engagement i trediveårskrigen første faser. Alligevel ligger bogens egentlige betydning (og det nybrud, den repræsenterer) i, at forfatteren bevidst har koncentreret sine studier om belysning af sammenhængen mellem kurfyrstehoffets og den interne regeringskreds' konfessionelle holdning – kurfyrst Frederik III forlod i 1559 den evangeliske lejr til fordel for kalvinismen – og den politiske beslutningsproces i Heidelberg fra den augsburgske religionsfred til trediveårskrigen udbrud. Forfatterens meget detaillerede – og ofte nok omstændelige – kombination af politisk-historiske, administrationshistoriske og prosopografiske studier over den kurpfalziske regeringskreds påkalder betydelig metodisk interesse; hans undersøgelser har overbevisende klarlagt politisk-konfessionelle sammenhænge af væsentlig betydning, og han har ved sin problemformulering kunnet dokumentere det pfalziske kurfyrstehofs konsekvente holdning undervejs frem til den böhmiske konflikt 1619. Bogens styrke – og dens principielle interesse – ligger i den nærgående strukturelle analyse af den politiske beslutningsproces, dens alvorligste brist deri, at det endnu ikke har været muligt at gennemføre undersøgelser af denne art på komparativ basis.

E. LADEWIG PETERSEN